

FRA FOLKEVISER TIL FANTASTISKE FORTÆLLINGER

MODUL 1: FOLKEVISER

HVAD ER EN FOLKEVISE?

- En folkevise er en fiktionstekst, der tilhører den lyriske hovedgenre, men som i høj grad også har episke træk.
- Betegnelsen 'folkevise' er brugt enten som betegnelse for gamle mundtligt overleverede sangbare digte eller som betegnelse for middelalderens episke digte, 'ballader'. Balladerne har to- eller firelinjede strofer, oftest også omkvæd, og er brugt som danseviser til kædedans.
- Balladegenren bliver i 1200-tallet importeret fra Frankrig.
- Bliver fremført af en forsanger – en såkaldt trubadur, der kunne et større repertoire .

VISERNES OPRINDELSE

- Viserne er i høj grad et udtryk for en mundtlig fortællekultur, selv om nogle af viserne efter opfindelsen af bogtrykkerkunsten bliver nedskrevet og udbredt på skillingeblade.
- På dansk grund opfatter vi som regel folkeviser som middelalderdigtning, selv om mange ikke er nedskrevet før i 1800-tallet.
- 1. indsamlingsperiode: Anders Sørensen Vedel, Peder Syv, Karen Brahes Folio (1500-tallet)
- 2. indsamlingsperiode: Svend Grundtvig (1800-tallet)

TEMAER I FOLKEVISERNE

- Det er de helt store følelser, der er på spil: had, kærlighed, jalousi, ære.
- Folkeviserne handler om **slægt og individ** – slægtens krav er ofte i konflikt med individets lyst.
- Samtidig har de ofte overgange i livet som tema. Eksempelvis [overgangen fra et hjem til et andet](#) eller [overgangen fra barn til voksen](#). Som vi har set adskillige gange før, er det et meget almindeligt tema i litteraturen, idet det jo er et grundvilkår, at vi bliver ældre og på et tidspunkt træder ind i en ny fase af vores liv.
- Et andet hyppigt anvendt tema er [seksualitet](#) eller [angsten for seksualitet](#), hvilket ofte skildres gennem symbolik (ses især i trylleviser).

FOLKEVISEN SOM GENRE

Folkeviserne kan inddeles i en række undergenrer efter indhold. Men de to undergenrer man oftest arbejder med – og som I skal kende til – kaldes:

1. Ridderviser, der først og fremmest er kærlighedsviser, handler om ære- og slægtstraditionerne, som fx 'Ebbe Skammelsen', 'Torbens datter' og 'Riddernes runeslag'
2. Trylleviser handler om møder med overnaturlige væsener, som fx 'Agnete og Havmanden', 'Germand Gladensvend' og 'Harpens kraft'.

RIDDERVISER

Riddervisens funktion er *opdragende*. Den fortæller hvor galt det kan gå, når man overtræder den sociale orden. "Gå ikke mod din slægt", siger den.

- Riddervisen foregår i et realistisk rum og omhandler typisk fejder i eller blandt slægter, fx i forbindelse med normbrud eller en outsiders opgør med slægten. Handlingen udspiller sig ofte omkring familiefejder med drab, elskov og blodhævn som en udløser for handlingen.
- Ridderviserne fokuserer altså på det individ, der kommer i klemme mellem individuel tilbøjelighed og pligten over for slægten
- Handlingen udspiller sig i et adeligt miljø, og man kan se på personernes tøj og udrustning, at de tilhører adelen: "han var vel klædt i mår", osv.
- Ridderviserne er episke digte bygget op over det fortællende genreskema med begyndelse, midte og afslutning. Det lyriske element kommer til udtryk i omkvædet: "Der dagen han dages, og duggen den driver så vide", som det fx lyder i visen 'Torbens datter og hendes faderbane'.
- Forløbet i en folkevise lader sig som regel indskrive i [berettermodellen](#).

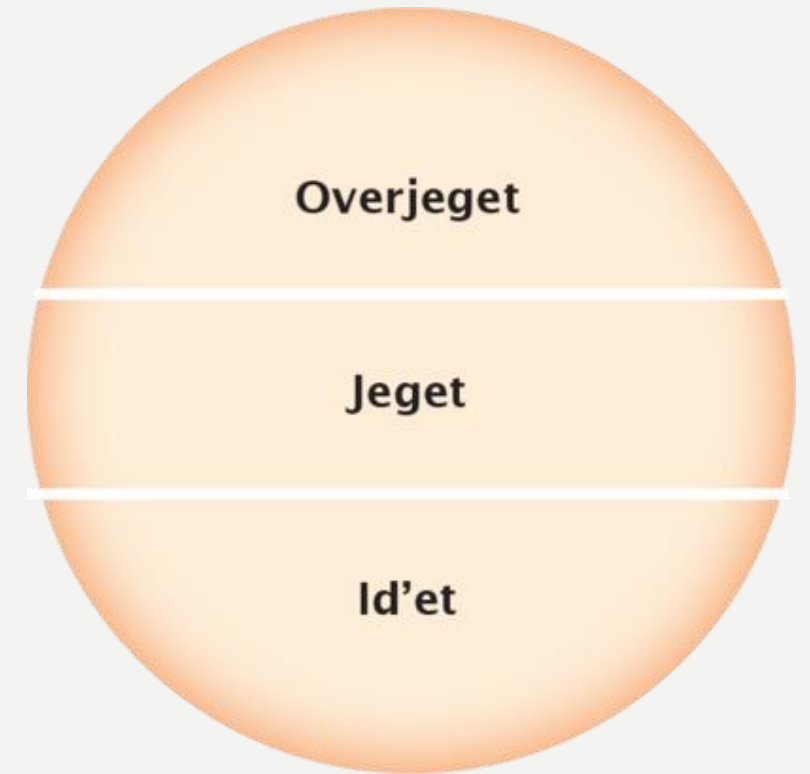
TRYLLEVISER

Tryllevisens funktion er *opklarende*. Den der lytter, skal forstå de kræfter, der strides i menneskets sind, og indse værdien af de valg, visens personer træffer.

- Trylleviserne rummer overnaturlige elementer i form af fx elverpiger, havmænd eller forheksede mennesker og dyr.
- I trylleviserne møder vi som regel en person, som udsættes for en række prøvelser, typisk i overgangssituationen mellem barn og voksen. Overgangssituationen er en følsom og farlig periode i et ungt menneskes liv, hvor meget kan gå galt.
- Trylleviserne følger det fortællende genreskema [kontraktmodellen](#):
 1. Præsentation (hjemme, det sociale rum), hvor vi introduceres for personerne.
 2. Midten (ude, i naturen) rummer en konflikt, ofte med overnaturlig indgriben.
 3. Slutningen bliver konflikten løst (forløsning), og hovedpersonen kan etablere sig i et nyt hjem, eller det går helt galt (fortabelse)
- I forhold til den klassiske [kontraktmodel](#) er her tale om, at personen ikke vender tilbage til sit gamle hjem, men etablerer sig i et nyt hjem.

MERE OM TRYLLEVISERNE – I ET DYBDEPSYKOLOGISK LYS

- Trylleviserne tolkes ofte [psykologisk](#) som et billede på overgangssituationen mellem barn og voksen, hvor den seksuelle drift vågner, og den unge skal løsrive sig fra forældrene og etablere et nyt hjem, eksemplificeret ved *forlovelsessituationen*.
- De overnaturlige kræfter skal ifølge filosofen og digteren Villy Sørensen tolkes som projektioner af kræfter eller drifter i personernes eget sind.
- Villy Sørensen mener, at viserne handler om noget, man i egentlig forstand ikke *kan komme over, eller komme sig over*.
- Flere folkeviseforskere er dog betænkelige ved Villy Sørensens [psykoanalytiske tilgang](#) til viserne og mener, at de er et udtryk for, at han lægger en moderne synsvinkel ned over dem og ikke datidens.

Det giver ofte god mening at anvende vores psykoanalyse, når vi læser trylleviser. Kan vi anvende Freuds personlighedsmodel?

FORTÆLLETEKNIK OG STIL

- Folkeviserne er kendetegnede ved den såkaldte "[syrebadsteknik](#)". Dette er en særlig fortælle teknik, hvor kun det allermest nødvendige og centrale er taget med, og hvor dette er formidlet på en forholdsvis effektiv måde.
- **Komprimeret sprog:** Sproget er anonymt, hvor sætningerne er korte og komprimerede (uden bisætninger), og der er ikke nogen formidlende forklaringer.
- **Stereotype personer og miljøer:** De enkle og stereotype personer og miljøer gør, at disse ikke behøver at blive præsenteret særlig grundigt.
- **Formelsproget:** I formelsproget ligger faste betydninger og vendinger, som gør, at meget kan siges på lidt plads. som fx stedsangivelser som 'under ø' og 'nør i Thy', tidsangivelser som 'årle morgen' og skønhedsformler som: 'så væn en mår'.
- **Klippeteknik (spring i handling):** Handlingsforløbet er begrænset til få scener, og tidsforløbet klippet som i en film. Kun de helt centrale dele af handlingen medtages, og alt andet udelades. Det får historien til at træde klart frem og skaber samtidig intensitet og dramatik.

OPBYGNING OG SPROG

Viserne har en (rimelig) fast struktur (knittelvers), som sikrer viserne musikalitet, og som gør dem sangbare og velegnede at danse til.

Dialoger foregår mellem højst to personer ad gangen og formidles uden anførende sætning. Ekspansionsteknikker, fx gentagelser, kan øge spændingen, som fx *epanastrofe* og *isocolon* (meget udbredte)

Versene har to eller fire strofer. Omkvæd gentages i alle strofer.

De fleste folkeviser tilstræber enderim, men det passer ikke altid. Mundtligt præg. I strofer med fire vers er rimskemaet: ABCB. I strofer med to vers er rimskemaet: AA.

To meget udbredte gentagelsesfigurer:

Epanastrofen, hvor den sidste linje i en strofe gentages som indledningen af den næste

Isocolon, hvor hele sætninger gentages med variation.

Stroferne beretter en historie, der typisk forløber i tre faser:

1. **En udgangssituation**, hvor konflikten varsles.
2. **En lang konfliktfase**, hvor modsætningerne optrappes.
3. **En afslutning**, hvor historien afklares, ofte med en tragisk udgang.

ROLLELÆSNING AF "EBBE SKAMMELSON"

Der er 4 roller:

- **Oplæser:** Én elev skal læse stroferne op.
- **Referent:** Én elev er ansvarlig for at følge ordforklaringerne og fortælle, hvad der er sket i strofen.
- **Ekspert:** Én elev er ansvarlig for at finde genretypiske træk i relation til fx sprog, stil, opbygning mm.
- **Notemester:** Én elev er notemester - han/hun tager noter til hver strofe.

- Rollerne kan rotere, som I synes.
- **I skal formidle jeres analyse på en planche – der skal indgå næranalyser af udvalgte strofer med udførlige håndskrevne noter, tegninger, illustrationer mm.**
- **I skal her inddrage en refleksion om, hvordan folkevisen kan siges at være storytelling – ud fra parametrene: spændingskurve, identifikation, eksistentielle temaer, fremførelse.**